

міг надати Центральний фронт ударом частини своїх військ (особливо силами 60-ї армії) вздовж Дніпра на південь. Це могло суттєво полегшити наступну боротьбу за Київ. Проте зручна нагода була упущена — хоча командуючий Центральним фронтом і наполягав на її здійсненні, представник Ставки ВГК маршал Г.Жуков, який перебував у той час на Воронезькому фронті, не дав на це згоди.

Значне сприяння військам надавала авіація фронтів, завдаючи ударів по колонах противника, що відходив, а також бомбардуючи переправи через річки Дніпро, Сож, Десну, Прип'ять. Авіація далекої дії здійснювала нальоти на аеродроми, залізничні вузли і резерви вермахту. Так, на київському і кременчуцькому напрямках з 23 серпня до 30 листопада 1943 р. авіація далекої дії зробила 6801 літако-виліт, скинувши понад 7800 тонн бомб. Ефективність дій авіації значно знижувалася через повільне її перебазування, а також у зв'язку з відносно невеликою кількістю бомбардувальників (наприклад, наприкінці вересня у складі повітряних армій Центрального, Воронезького, Степового і Південно-Західного фронтів було всього 230 денних бомбардувальників і 256 штурмовиків).

Операція тривала 35 днів. Радянські війська, розгорнувши наступ на фронті до 600 км, просунулися на глибину до 300 км із темпом 10–12 км на добу. У ході наступу було розгромлено близько 16 дивізій вермахту, у тому числі 3 танкові й 1 моторизована, звільнено важливий промисловий і сільськогосподарський район України — Лівобережжя. Перемоги РСЧА супроводжувалися надзвичайно високими втратами: 427 тис. 952 чол., із них 102 тис. 957 — безповоротні (середньодобові втрати становили 11 тис. 887 чол.)¹¹¹.

4.3. Форсування Дніпра

Війська Центрального, Воронезького, Степового фронтів майже одночасно після 22 вересня вийшли до Дніпра і захопили 21 плацдарм на правому березі ріки. Усі вони були невеликими, але створювали умови для розширення й об'єднання в плацдарми оперативного та стратегічного значення¹¹². Бо-

ротьба за захоплення й утримання плацдармів проходила в надзвичайно складних умовах. Фронти, які вийшли до Дніпра, мали у своєму складі 27 понтонних батальйонів, але вони перебували в тилу і своєчасно до районів переправ підтягнуті не були. Крім того, з'єднання не були забезпечені табельними переправними засобами. У зв'язку з цим форсування річки йшло повільно. Так, 3-я гвардійська танкова армія розпочала переправу бойових машин тільки 28 вересня, тобто через 7 діб після виходу передових частин до Дніпра. Це було пов'язано з тим, що тільки на цей час у розпорядження танкової армії почали прибувати частини 6-ї понтонної бригади. Використовуючи всі наявні засоби, 3-я гвардійська танкова армія закінчила зосередження своїх підрозділів на Букринському плацдармі тільки до 5 жовтня, тобто через два тижні після підходу до Дніпра¹¹³. До цього часу противник встиг створити міцну оборону. Низька забезпеченість військ засобами переправи стала однією з причин того, що боротьба за плацдарми набула затяжного характеру.

Для забезпечення захоплення плацдармів на р. Дніпро планувалося використання 3 повітрянодесантних бригад, приданих Воронезькому фронту — вони мали здійснити одну із найбільших повітрянодесантних операцій радянсько-німецької війни. У ніч на 24 вересня десантувалися 3-я і частина 5-ї повітрянодесантних бригад, проте операція виявилася невдахою — парашутисти розсіялися у дуже широкому районі. Частина десанту була скинута просто у розташування противника і зазнала великих втрат, деякі підрозділи десантувалися на бойові порядки своїх військ на лівому березі, багато хто потрапив прямо у дніпровську воду.

Форсування Дніпра спростувало розрахунки німецького командування використати цю значну водну перешкоду з оборонною метою, а її швидке подолання на величезному фронті свідчило про здатність радянських військ успішно вирішувати найскладніші бойові завдання. Проте ці результати не виправдовують масштабних людських втрат, допущених радянським командуванням. Так, саме на Дніпрі середньодобові втрати стали найвищими у Другій світовій війні — 27 тис. 300 чол.¹¹⁴